

Saskia Scheltjens - Foto: Michiel Hendryckx

Van bibliotheek naar naar kenniscentrum in het Rijksmuseum

Hoofd Research Services over
meerstemmigheid in een digitale
wereld

Door: Redactie WvF

04-06-2026

Cultuur Profiel

In deze hybride wereld verhouden de fysieke en de digitale werkelijkheid zich steeds intenser tot elkaar. Dat speelt ook bij museale collecties en informatie daarover, inclusief de bibliotheek. Het Rijksmuseum is van iedereen. Dat geldt ook voor de digitale variant. Fascinerend om te zien hoe het nieuwe het oude tot steun kan zijn. Een gesprek daarover met Saskia Scheltjens, hoofd van de afdeling Research Services.

Het Rijksmuseum was zijn tijd vooruit. Sinds het seizoen 2011/2012 voert de nationale schatkamer een open databeleid. Iedereen kan gratis beelden uit de collectie en de collectiedata inzien en downloaden. De digitale reproducties bleken de beste ambassadeurs te zijn van de collectie en dragen bij aan de bekendheid van het museum. Overal ter wereld zie je werken van het Rijksmuseum terug.

Het huidige beleid is bedoeld om informatie en data van en over de collecties te delen met zoveel mogelijk mensen. Snelle digitalisering, de groei van onderzoek en een totaal vernieuwde data-infrastructuur maken dit mogelijk. Er komen intussen steeds meer verschillende soorten gegevens beschikbaar. Over de fysieke eigenschappen van objecten, etiketteksten, vakliteratuur, restauratierapporten en bijbehorende onderzoekdata. Te veel om op te sommen.

Het huidige, voortvarende informatie- en databeleid van het Rijksmuseum valt onder verantwoordelijkheid van de afdeling Research Services. In 2016 werden de Rijksmuseum Research Library, de afdeling Collectie Informatie en de Studie- en Leeszaal samengevoegd tot de afdeling Research Services. Deze afdeling nam ook de verantwoordelijkheid op voor Collectie IT en de digitale collectiestrategie. Interne medewerkers, externe onderzoekers en het ruimere publiek varen er wel bij.

Scheltjens begon haar bibliothecaire loopbaan in het Vlaamse Oostende (het huidige Mu.Zee). Van 2005 tot 2008 was ze coördinator bibliotheekadministratie in de Rijksmuseum Research Library. Ze was er verantwoordelijk voor de selectie van een nieuw *open source* bibliotheekstelsel en de modernisering van de bibliotheekadministratie en -organisatie.

Na een intermezzo van negen jaar bij de Universiteit Gent keerde ze terug naar het Rijksmuseum om een nieuwe afdeling op te zetten om het wetenschappelijke onderzoek te steunen. Sindsdien is ze afdelingshoofd Research Services én hoofdbibliothecaris. Recent kwam daar ook nog de verantwoordelijkheid bij voor de Wetenschapscommissie van het Rijksmuseum.

Wat is de leidende gedachte bij de digitale strategie?

‘Voor het Rijksmuseum is het begrip polyfonie of meerstemmigheid, leidend. In onze digitale strategie staat het vertellen over een zo rijk mogelijk verhaal over de collectie centraal. Daarbij is de rijkdom aan informatie en data, zowel analoog als digitaal, essentieel. Dit om de vele geschiedenissen en stemmen in Nederland en de wereld waartoe ze zich verhouden, zichtbaar te maken en te delen met zoveel mogelijk mensen.’

Alles draait om informatie, data en hoe dit kan helpen om de collectie te verbinden met de wereld?

‘Inderdaad. Informatiespecialisten spelen een sleutelrol in de digitale strategie, een strategie die inmiddels verschillende fases achter de rug heeft. Aan de eerste generatie ervan werd gewerkt toen het museum tien jaar dicht was voor renovatie. Tijdens deze sluiting werden missie en visie van het museum grondig overdacht. Er werd gestart met de systematische digitalisering van de collectie.’

Hoe past dit in de algemene missie van het Rijksmuseum: mensen, kunst en geschiedenis met elkaar verbinden?

‘Het Rijksmuseum wil een museum zijn van iedereen. In 2012 werd de eerste digitale strategie gelanceerd, Daarbij stond het publiek centraal. Een nieuwe website ging *live* en het opendata beleid werd aangekondigd. Het openen van de collectie – de innovatie en presentatie daarvan via een *discovery interface* (Rijksstudio) – trok internationaal veel aandacht.’

<https://www.wereldvanfilantropie.nl/nieuws/van-rijksmuseum-naar-kenniscentrum>

© This is an open access article distributed under the terms of the CC BY-NC-ND 4.0 license
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

En de menselijke maat?

‘Elke nieuwe toepassing wordt ontwikkeld met de bezoeker voor ogen. Pas daarna wordt gekeken of er aansluiting is met de technologie. In 2012 kozen we voor *mobile first*. Ook met een mobiel toestel werd het mogelijk om een persoonlijke relatie tot een kunstwerk te ontwikkelen.’

‘In de periode 2018 – 2020 voltrok zich een nieuwe fase van de digitale strategie met als oogmerk meer en rijkere verhalen vertellen over de collectie. Doordat Research Services verantwoordelijk is voor alle informatie en data over de collectie, én omdat er een nauwe samenwerking is met de afdeling Communicatie & Marketing én Automatisering, kan op een coherente manier een strategie worden uitgezet.’

Scheltjens legt uit hoe zich in de periode 2021 – 2026 de derde fase voltrok van de digitale strategie, onderbroken door de coronacrisis. Er kwam vanaf 2024 een nieuwe collectiewebsite waar de nieuwste technologie wordt gebruikt, van semantisch zoeken tot visuele zoekfuncties via AI en extra dataservices. Fase vier van de digitale strategie – vanaf 2027 – zal sterk worden gekleurd door het AI-beleid wat deze zomer wordt afgerond. De online collectie wordt mede mogelijk gemaakt door KPN, het Mondriaan Fonds en het Rijksmuseum Fonds.

Ze benadrukt dat een digitale strategie nogal eens wordt verward of beperkt tot het gebruik van sociale media, de website en/of andere digitale platforms. Een digitale strategie is echter niet hetzelfde als een digitale communicatiestrategie. Er moet fundamenteel worden nagedacht vanuit informatie-technisch oogpunt over hoe een museum technologie gebruikt om haar missie te realiseren. Essentieel daarbij is de vraag hoe je via informatie en data de link wil versterken van het publiek met de collectie.

Dit voorjaar organiseerde het Rijksmuseum met andere Nederlandse erfgoedpartners de Publieke Domeindag. Zie: <https://publiekdomeindag.nl/programma-2026/> Dit najaar, op 5 oktober in de Cuypersbibliotheek, is er de gratis masterclass Publiek Domein. Daarin wordt ondersteuning geboden aan erfinstellingen die hun collectie open willen delen.

Een nieuwe generatie museumprofessionals

Met een Fellowship Programma biedt het Rijksmuseum talentrijke kandidaten de kans om een deel van het onderzoek in het museum uit te voeren. Dit in een streven om hoogwaardig academisch onderzoek te ondersteunen, de banden tussen het Rijksmuseum en de universiteiten te versterken en bij te dragen aan uitwisseling van kennis. De *fellows* krijgen toegang tot de collecties, de bibliotheek en de expertise van de wetenschappelijke staf.

In het lopende academisch jaar 2026 – 2027 worden drie fellowships aangeboden. Historisch onderzoek naar objecten uit de collectie (Johan Huizinga Fellowship); conserverings- en wetenschappelijk onderzoek naar kunstwerken en historische artefacten (Migeliën Gerritzen Fellowship) en onderzoek op het vlak van kunst- en cultuurgeschiedenis (Conrad Whelan 42 Fellowship).

Andere begunstigers (naast de reeds genoemde fondsen voor de fellowships): Annenberg Foundation, Dr. Anton Dreesmann Fonds en Pruikenburgfonds

Abonneer je op ons gratis Journaal:

E-mail adres

Schrijf je in